

Norbert A. Cebula, *Odpowiedzialność kierowcy za bezpieczeństwo na drodze. Studium moralnoteologiczne*, Wydawnictwo Esprit, Kraków 2015, ss. 382.

Niemal każdego dnia środki społecznego przekazu informują o tragicznych wypadkach komunikacyjnych, podają zastraszającą liczbę ofiar, zwracają uwagę na przyczyny wypadków i apelują o rozwagę do wszystkich uczestników ruchu drogowego. Przy okazji można dowiedzieć się, że choć podejmowane są różne działania w celu zwiększenia bezpieczeństwa na drogach, to ich efekty są ciągle niewystarczające. Nie trudno zauważyć, że obok kwestii poprawy infrastruktury drogowej, stanowienia i egzekwowania prawa, chodzi tu nade wszystko o problem natury etycznej. Dlatego wspomniane wyżej niepokojące fakty i zjawiska związane z ruchem drogowym oraz potrzeba kształtowania kultury kierowania pojazdami zachęcają, by z uwagą przeczytać książkę o. Norberta A. Cebuli pt. *Odpowiedzialność kierowcy za bezpieczeństwo na drodze. Studium moralnoteologiczne*.

Książka składa się z wykazu skrótów, wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia i wykazu bibliografii. Rozdział pierwszy pt. *Niektóre aspekty bezpieczeństwa ruchu drogowego* (s. 27-67) stanowi element tła niezbędnego dla prezentacji refleksji o charakterze teologicznomoralnym. Autor omówił w nim złożony system bezpieczeństwa drogowego, scharakteryzował organizację ruchu drogowego pod względem prawnym oraz przedstawił podstawowe zasady bezpieczeństwa.

W rozdziale drugim pt. *Problem wypadków drogowych* (s. 69-102) o. Cebula przedstawił najpierw definicje funkcjonujące w literaturze oraz aktualne dane liczbowe. Następnie scharakteryzował różne grupy sprawców wypadków, przedstawił okoliczności i wielorakie przyczyny wypadków drogowych. Na koniec omówił następstwa wypadków dotyczące życia i zdrowia, ich konsekwencje psychologiczne oraz skutki natury ekonomicznej.

Poświęcając rozdział trzeci pt. *Odpowiedzialność moralno-społeczna w ruchu drogowym* (s. 103-143) fundamentalnej kwestii etycznej, Autor doprecyzował samo pojęcie odpowiedzialności moralnej i omówił jego istotne współczynniki, ukazał rodzaje relacji między odpowiedzialnością moralną a odpowiedzialnością prawną kierowcy, dowartościował społeczny wymiar odpowiedzialności, odwołując się do kategorii dobra wspólnego, oraz podkreślił odpowiedzialność przed Bogiem Stwórcą za podstawowe dobro, jakim jest życie.

W rozdziale czwartym pt. *Najważniejsze aspekty odpowiedzialnego kierowania pojazdem* (s. 145-204) o. Cebula ukazał prowadzenie pojazdu jako złożony proces percepcyjno-motoryczny. Podkreślił także konieczność troski kierowcy o sprawność psychofizyczną, przypomniał o obowiązku przestrzegania zasad bezpieczeństwa, w szczególności wynikających z *Kodeksu Drogowego*, dokonał etycznej oceny naruszania przepisów ruchu drogowego oraz podkreślił znaczenie dobrze uformowanego, prawnego sumienia kierowcy.

Rozdział piąty pt. *Chrześcijański wymiar obecności kierowcy na drodze* (s. 205-255) poświęcony został teologicznemu pogłębieniu kwestii odpowiedzialności. Autor dokonał tego najpierw w perspektywie biblijnej, a następnie w kontekście cnót kardynalnych i teologicznych. Ukazał także znaczenie modlitwy w odpowiedzialnym pokonywaniu drogi i jej rodzaje najbardziej przydatne kierowcy.

W rozdziale szóstym pt. *Sugestie pedagogiczno-duszpasterskie* (s. 257-314) o. Cebula zwrócił uwagę na potrzebę szeroko rozumianej edukacji w zakresie bezpieczeństwa komunikacyjnego i przedstawił wskazania oraz wnioski natury pastoralnej. M.in. zwrócił uwagę na specyficzną rolę Kościoła w wychowywaniu do odpowiedzialnego korzystania z daru wolności, kształtowaniu sumień kierowców oraz uwrażliwianiu na kwestie moralne związane z bezpieczeństwem ruchu drogowego.

W zakończeniu Autor w sposób syntetyczny przypomniał najważniejsze kwestie i wnioski zaprezentowane w poszczególnych rozdziałach (s. 315-325). Ostatnią część książki stanowi bardzo obszerny wykaz wykorzystanej literatury (s. 327-382).

Recenzowana książka stanowi oryginalne i całościowe spojrzenie na temat bardzo aktualny i ważny nie tylko dla poszczególnych uczestników ruchu drogowego, ale także dla całego społeczeństwa. Pierwsze dwa rozdziały rozprawy, w których Autor w dopełniający się sposób ukazuje istniejący system bezpieczeństwa (rozdział I) i pomimo tego zdarzające się wypadki (rozdział II), mają charakter nie tylko informacyjny, ale także dobrze uzasadniają dalszą refleksję i wyznaczają jej kierunki. Pozytywnie należy ocenić m.in. szczegółowe omówienie zasad bezpieczeństwa: ograniczonego zaufania (s. 59-60) i zachowania bezpiecznej prędkości (s. 62-64) oraz umiejętne przytaczanie danych liczbowych, które dobrze ilustrują znaczenie podjętego w książce problemu odpowiedzialności kierowcy za bezpieczeństwo na drodze. Wśród przytaczanych faktów i liczb znalazł się interesujący wątek refleksji dotyczący relacji pojęć „droga” i „dom” (s. 32-33). Słusznie też Autor zwrócił uwagę na osoby niepełnosprawne pod względem fizycznym, które mogą być kierowcami (s. 47-48), oraz na aspekt unifikacyjny dotyczący standardów bezpieczeństwa i ich regulacji prawnych w ramach Unii Europejskiej (s. 40-41, 55).

Przedstawiając kwestię odpowiedzialności moralnej, o. Cebula bardzo wyraźnie podkreślił jej relacyjny, dialogiczny czy też responsoryjny charakter. W tym celu przedstawił nie tylko uwagi natury semantycznej, ale nade wszystko odwołał się do refleksji nad społeczną naturą człowieka i kategorii współuczestnictwa (s. 104-106). Docenić należy, że starał się pokazać znaczenie dwóch koniecznych współczynników odpowiedzialności wynikających z rozumności i wolności człowieka, wyrażając to w sposób zarówno tradycyjny: „rozumność” i „wolność” (s. 107-110), jak i bardziej współczesny: „zaangażowanie kognitywne” i „zaangażowanie wolitywne” (s. 106-107). W swoich rozważaniach sięgał bowiem do wielu autorów reprezentujących różne nurty refleksji etycznej, podkreślających kluczowe znaczenie odpowiedzialności w etyce i w życiu moralnym. Autor poprawnie rozróżnił między oceną czynu ludzkiego w aspekcie przedmiotowym (dobry lub zły), a oceną spraw-

cy czynu, która zależy od przypisania mu odpowiedzialności, a także prawidłowo ukazał różnicę między czynem ludzkim (*actus humanus*) a czynem człowieka (*actus hominis*) (s. 107).

O. Cebula wyraźnie podkreślił, że w perspektywie chrześcijańskiej refleksja nad odpowiedzialnością moralną powinna mieć charakter całościowy, a więc w sposób dopełniający się ukazywać aspekt filozoficzny i teologiczny. Dobrze wyjaśnił, na czym polega dynamiczny charakter odpowiedzialności moralnej, ze względu na dynamikę ludzkiej wolności, a także ze względu na odniesienie do ostatecznego celu życia człowieka. Mówiąc o tym, słusznie zauważył, że człowiek „nie potrafi do końca odczytać tej odpowiedzialności, której pełnię można zrozumieć tylko w kontekście powołania do życia wiecznego, jakie przed każdym otwiera Chrystus” (s. 110). Jednak następujące po tym zdaniu stwierdzenia domagają się pewnego dopowiedzenia. Autor napisał bowiem: „Można zatem wysnuć stąd wniosek, że istnieją niejako dwie perspektywy odpowiedzialności moralnej. Jedna związana jest z określonymi normami, przykazaniami, zasadami życia moralnego (a więc – można powiedzieć – teoretyczna, narzucona poniekąd odgórnie), a druga wskazuje na charakter odpowiedzialności głęboko religijny, duchowy, płynący z osobowej relacji i więzi z Chrystusem” (tamże). W świetle Ewangelii należałoby ten wniosek dopełnić stwierdzeniem, że nie chodzi o przeciwstawianie sobie tych perspektyw, gdyż obie ostatecznie spotykają się w osobie Jezusa Chrystusa, który – jak przypomniał Jan Paweł w encyklice *Veritatis splendor* – urzeczywistnia autentyczny sens Prawa i sam staje się Prawem żywym i osobowym (por. VS 15).

Ukazując związek odpowiedzialności moralnej za życie z V przykazaniem Dekalogu, Autor przekonująco uzasadnił, by nie zatrzymywać się na jego negatywnym sformułowaniu: „Nie zabijaj!”, gdyż w istocie ma ono sens zdecydowanie pozytywny: „umacniaj życie”, a więc wskazuje na postawę i wszelkie działania służące zachowaniu bezpieczeństwa na drodze (s. 136-137). Patrząc na tę kwestię całościowo, zwrócił również uwagę, że negatywny wpływ na kondycję człowieka i jego bezpieczeństwo wywiera przyzwyczajenie do poruszania się samochodem „zawsze i wszędzie” (s. 138). Nie pominął także ważnego i bardzo aktualnego aspektu ekologicznego, wskazując na niebezpieczeństwa związane m.in. z emisją spalin, wyciekami paliwa i płynów eksploatacyjnych oraz hałasem (s. 140-142).

Na tle szczegółowo ukazanych psychofizycznych czynników warunkujących bezpieczeństwo w ruchu drogowym Autor bardzo dobrze podkreślił istotę problemu bezpieczeństwa od strony etycznej, a mianowicie niewystarczalność powoływania się na dobre intencje przez kierowcę, który obiektywnie zachowuje się w sposób ryzykowny (s. 191), oraz konieczność kierowania się dobrze uformowanym, prawnym i wrażliwym sumieniem. Stąd słusznie zaakcentowana potrzeba odpowiednio opracowanego i konsekwentnie przeprowadzanego rachunku sumienia kierowcy (s. 197-203).

Bardzo interesujący obszerny fragment prezentujący biblijną wizję człowieka będącego w drodze (s. 206-223), z barwnymi opisami wędrowek poszczególnych bohaterów (przed oczami czytelnika stają obrazy karawan, objuczonych wielbłądów, osłów, mułów i koni) słusznie wskazuje m.in. na towarzyszące im niebezpieczeństwo. Trzeba jednak zauważyć, że jest ono innego rodzaju niż to, które bezpośrednio związane jest z odpowiedzialnością współczesnego kierowcy za bezpieczeństwo na drodze. Na pozytywną ocenę zasługuje ukazanie odpowiedzialności moralnej w perspektywie cnót, zarówno kardynalnych (s. 226-234), jak i teologicznych (241-245, 248-251), a także wspomnienie m.in. o zjawisku autostopu (s. 247-248). Podobnie ocenić należy bardzo szeroką prezentację poprawnie wyprowadzonych wniosków i wskazań o charakterze pedagogicznym i pastoralnym, czemu poświęcony został cały ostatni rozdział (s. 257-314).

Do powyższych uwag natury merytorycznej należy dodać dwie drobne kwestie formalne. Pierwsza dotyczy spisu treści, który nie w pełni ukazuje logiczną, dobrze przemyślaną strukturę książki, gdyż obejmuje jedynie tytuły rozdziałów, a pomija faktycznie zastosowany podział rozdziałów na paragrafy. Druga wiąże się z wykazem literatury obejmującym: „I. Nauczanie Kościoła” (s. 327-336) i „II. Literaturę przedmiotu” podzieloną na literaturę moralnoteologiczną (s. 336-355) oraz literaturę prawną i psychologiczno-socjologiczną (s. 355-382). We wszystkich trzech wyróżnionych działach pozycje wymienione są w porządku alfabetycznym. Autor bardzo szeroko potraktował kategorię „literatura przedmiotu”, dlatego niektóre z pozycji umieszczonych w tym dziale stanowią raczej „literaturę pomocniczą”. Natomiast prezentacja nauczania Kościoła byłaby bardziej przejrzysta, gdyby Autor zwrócił uwagę na rangę poszczególnych dokumentów, odróżniając wypowiedzi so-

borowe, poszczególnych papieży, instytucji watykańskich, episkopatów krajowych, i uporządkował je chronologicznie.

Podsumowując, należy stwierdzić, że praca przedstawia rzetelną i wyważoną refleksję nad ważną kwestią moralną dotyczącą życia społecznego. Jej wartość polega na wieloaspektowym przedstawieniu zagadnień związanych z bezpieczeństwem ruchu drogowego i odpowiednim zilustrowaniu ich aktualnymi danymi statystycznymi. Podkreślić należy, że o. Cebula zaprezentował całościowe etyczno-teologiczne spojrzenie na człowieka będącego w drodze, które dopełnił wnioskami o charakterze pastoralnym, m.in. wskazaniem na środki służące formacji moralnej osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo ruchu drogowego, w szczególności kierowców. W ten sposób odpowiedział na ważny postulat odczytywania znaków czasu i bardziej praktycznego ujmowania refleksji teologicznej.

Ks. Zbigniew Wanat
UMK, Toruń

DOI: <http://dx.do.org/10.21852/sem.2016.3.28>